

ADALÉKOK AZ 1236. ÉVI MAGYAR-OSZTRÁK
KAPCSOLATTÖRTÉNETHEZ

A szakirodalomban általában nem esik szó arról, hogy II. Frigyes osztrák és stájer herceg (1230–1246) 1236 közepén járt volna Magyarországon. Nyomós okunk van azonban ezt állítani, hiszen rendelkezünk a hercegnek egy olyan hiteles s eredetiben ránk maradt oklevelével, amely 1236. július 1-én kelt Magyarországon („in Globitz in Vngaria iuxta aquam, que vocatur Wag”).¹ Az alábbiakban ezt a kérdést szeretnénk vizsgálat alá venni.

A múlt században az osztrák történetírást már többször foglalkoztatta ez az oklevél, amely a 18. század elején került kiadásra. Mivel azonban először csak 1865-ben adták ki az oklevelet helyes – az eredetiben szereplő – dátumhellyel, most csupán az azutáni főbb szakirodalmat tekintjük át röviden.

1884-ben Ficker a Frigyes hercegről szóló monográfiájában egy mellékletet szentelt az oklevél kérdésének.² Valószínűnek tartja, hogy az oklevél keltezési helye, Globitz azonos Galgóccal (Galgócczal), amely a Vág folyó mellett fekszik, és amelyet németül Freistadt-l-nak hívnak; a magyar Galgóc alaknak egy régebbi szlovák alak, a Galgovic, illetve Glogovic szolgált alapjául. Ezzel lényegében mi is egyetértünk, és csak annyit jegyünk meg, hogy Galgócot, amely az ószlovák *Glogovec átvétele, ma szlovákul Hlohovec-nek hívják.³ Ficker úgy véli, hogy a források az 1236. évre vonatkozóan nem tudósítanak semmit egy Magyarország elleni hadjáratról, és baráti látogatásra sem lehet gondolni tekintettel a IV. Béla (1235–1270) és Frigyes között 1235 óta fennálló ellenséges viszonyra. Ficker rámutatott arra is, hogy az oklevél dátumhelye azért nem vonatkoztatható az 1235-i hadjáratra sem, mert hadműveletek akkor inkább csak a Duna jobb partján voltak. Végül azt, hogy a

¹ Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich, vorbereitet von OSKAR FRH. V. MITTS, bearbeitet von HEINRICH FICHTENAU und ERICH ZÖLLNER. Bd. II: Die Siegelurkunden der Babenberger und ihrer Nachkommen von 1216 bis 1279. Wien 1955. 166–167. Nr. 328.

² A. FICKER: Herzog Friedrich II. der letzte Babenberger. Innsbruck 1884. 150–156.

³ MELICH J. – [GOMBOCZ Z.]: Magyar etimológiai szótár. 16. füzet. Budapest 1943. 882–885. oszl. Ld. még Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. I. Bratislava 1977. 417–418.; Kiss L.: Földrajzi nevek etimológiai szótára. I. Budapest 1988. 493–494.

herceg a Vág melletti Galgócban tartózkodott, Ficker más forrásokból ismert eseményekkel hozza kapcsolatba, ti. a hercegnek vagy az 1233. évi hadviselésével vagy a békekötés céljából II. Andrásnál (1205–1235) ugyanabban az évben tett látogatásával, bár szerinte az oklevelet később, 1236-ban állították ki.

Huber az először 1885-ben megjelent, adatokban gazdag és mindmáig használható könyvének lapalji jegyzetében azon töpreng, hogy az oklevél nem vonatkozik-e inkább 1235-re, amikor is a herceg átlépte a határt és megtámadta Magyarországot, mivel nem tudja elképzelni, mi vezette a herceget 1236 nyarán Magyarországra.⁴

Nem meglepő, hogy Ficker véleménye nem talált elfogadásra a szakirodalomban, de mint ahogy ő is rámutatott, az oklevél dátumának, az 1236. évnek 1235-re való javítása szintén túl merész vállalkozás lenne. Mivel nem lehet kielégítő magyarázatot találni arra, hogy miért tartózkodott Frigyes 1236. július 1-én a felvidéken, a kutatók századunkban a herceggel behatóan foglalkozó szakirodalomban is egyre inkább figyelmen kívül hagyják ezt a tényt.⁵

Paulernek a magyar politika- és hadtörténet tekintetében mindmáig elévülhetetlen munkájában, amely a múlt század végén jelent meg, ugyan tudomása volt a szóban forgó oklevélről, de ebből nem volt le semmilyen következtetést valószínűleg azért, mert ő is nehézségekbe ütközött az oklevél dátumhelyének értelmezésével kapcsolatban.⁶ Pauler könyvéhez hasonló terjedelmű, jegyzetapparátussal ellátott munka a 13. századi politikatörténetről tudunkkal azóta sem látott napvilágot, és érthető módon nem is esik szó az ezutáni magyar szakirodalomban az oklevélről és az ebből kikövetkeztethető eseményekről sem.

Annak értelmezéséhez, hogy miért tartózkodott Frigyes herceg 1236. július 1-én Magyarországon, nagy segítséget nyújt egy 1948-ban felfedezett osztrák levélgyűjtemény, amely érdekes adatokat tartalmaz az osztrák–magyar kapcsolatokról.

⁴ A. HUBER: Geschichte Österreichs. Bd. I. Gotha 1885. 409–410. 3. jegyz., 459. 1. jegyz. Ld. még F. THIEL: Kritische Untersuchungen über die im Manifest Kaiser Friedrichs II. vom Jahre 1236 gegen Friedrich II. von Österreich. Prag 1905. 66–68.

⁵ Ld. pl. M. VANCSEA: Geschichte Nieder- und Oberösterreichs. Bd. I. Gotha 1905.; H. DIENST: Die Schlacht an der Leitha 1246. Militärhistorische Schriftenreihe Heft 19. Wien 1972.; F. HAUSMANN: Kaiser Friedrich II. und Österreich. in: Probleme um Friedrich II. Herausgegeben von Josef Fleckenstein. Sigmaringen 1974.; K. LECHNER: Die Babenberger. Markgrafen und Herzoge von Österreich 976–1246. Wien 1976². Vö. G. JURITSCH: Geschichte der Babenberger und ihrer Länder. Innsbruck 1894. 548. 4. jegyz.

⁶ PAULER GY.: A magyar nemzet története az árpád-házi királyok alatt. II. köt. Budapest 1899². 519. 140. jegyz.

Auerrel együtt, aki 1969-ben erről beható tanulmányt tett közzé, mi is úgy véljük, hogy tartalmilag értékes forrással állunk szemben, amely 87 darab fiktív levélből áll és időrendi sorrendben nagyjából az 1235 októberének elejétől 1236 júliusának elejéig terjedő időszak eseményeiről ad tájékoztatást.⁷

Azon események közül, amelyekről a levélgyűjteményből értesülünk, most a legértékesebb számunkra az, hogy Frigyes herceg 1236. június 29-ig fegyverszünetet kötött a magyar királlyal azzal a feltétellel, hogy a herceg az általa Magyarországon okozott kárt jóváteszi.⁸ Az is kiderül a gyűjteményből, hogy a hercegnek ezért minden jobbágytelektől (mansio-tól) 60 pfenninget kell behajtania, és a herceg azt parancsolja a klosterneuburgi prépostnak, hogy 6 napon belül teremtse elő ezt az összeget;⁹ valamikor 1236 tavaszán a herceg lovagjainak nagy részét a Magyarországra számára történő háborús kártalanítás beszédésével foglalkoztatták.¹⁰ Auer, aki figyelembe vette a herceg fentebb említett 1236. július 1-én kelt oklevelét, a szóban forgó új forrásadatok fényében talán először ismerte el, hogy a herceg akkor Magyarországon tartózkodott. Auer ezt a tényt úgy értelmezi, hogy a magyaroknak – a levélgyűjtemény más adataiból ítélve – valószínűleg nem volt fontos a béke,¹¹ és a herceg is a behajtott pénzt inkább magának akarta megtartani, s így a fegyverszü-

⁷ L. AUER: Eine österreichische Briefsammlung aus der Zeit Friedrichs des Streibaren. Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 77 (1969) 43–77. E levélgyűjteményt W. GERLICH találta meg 1948-ban a bécsi Nationalbibliothek-ben (Cod. Vind. 2239), és fel is dolgozta, de munkája kéziratban maradt. Az Urkundenbuch des Bürgerlandes (bearbeitet von HANS WAGNER. Graz – Köln) 1955-ben megjelent első kötetében Gerlich feldolgozásának felhasználásával kiadásra kerültek egyes levelek. Auer pedig, aki számára hozzáférhetetlen volt Gerlich munkája, tanulmányában a forrás kéziratával, tartalmával, jellegével, nyelvvel, forrásértékével, stb. részletesen foglalkozik, és a végén regestákat is közöl. E forrás Auer tanulmányának megjelenése után is bizonyára elkerülte a magyar kutatók figyelmét.

⁸ AUER: i.m. 76. Nr. 74–75.

⁹ Uo. Nr. 77. Más forrásban is szó esik ugyanakkora és talán ugyanarról az összegekről. Continuatio Sancrucensis II. ad a. 1236. MGH. SS. IX. 638.

¹⁰ Uo. Nr. 79.

¹¹ AUER (i.m. Nr. 80.) a levélgyűjtemény ama tudósítására hivatkozik, miszerint a magyarok – 1236 tavaszán – a fegyverszünetet kihasználva sereget gyűjtöttek és a határvidéken hidakat építettek. Úgy véljük azonban, hogy ez az esemény inkább csak helyi jellegűnek tekinthető (vö. Urkundenbuch des Bürgerlandes, i.m. 167.), hiszen a királyt 1236-ban leginkább a belügyek köthették le (ld. a 22. jegyzetben i.m.) és fontos lehetett számára a herceggel való jó viszony.

net lejárta után újabb ellenségeskedések törtek ki.¹² Megjegyzendő azonban, hogy az Auer tanulmánya után napvilágot látott, a herceggel részletekbe menően foglalkozó feldolgozásokban sem találunk említést a herceg 1236. évi magyarországi tartózkodásáról.¹³ Ez talán annak köszönhető, hogy vagy jelentéktelen eseménynek tartották, vagy nem tudtak egyértelműen állást foglalni a kérdésben.

Mielőtt sort kerítenénk Auer nézetének kritikájára, illetve a herceg felvidéki tartózkodásának értelmezésére, szeretnénk azzal a kérdéssel foglalkozni, hogy hol járt a magyar király 1236 közepe táján, ami nem lehet érdektelen témánk szempontjából. Ha elfogadnánk a Magyarország 13. századi történetével foglalkozó szakirodalomban uralkodó nézetet, akkor egyúttal azt is elismernénk, hogy nem maradt ránk olyan forrásadat, amely a király akkori itineráriumára utalna. Véleményünk szerint azonban rendelkezünk a királynak egy olyan levelével, amely minden bizonnyal 1236. július 5-én kelt, mégpedig Zólyomban.¹⁴ Mivel a magyar történetírásban elterjedt nézet ezen évszám nélkül július 5-én íródott levélnek a keltezési évét 1237-re teszi, mindenekelőtt ezt a kérdést szükséges közelebbről vizsgálat alá vennünk.

Szentpétery alapvető munkájában, a magyar királyok okleveleinek regestájában, a szóban forgó levél keltére nézve érvelés nélkül 1237 mellett foglal állást, s csupán Pauler fentebb említett könyvére hivatkozik.¹⁵ Pauler munkájában azonban tulajdonképpen nem is foglalkozik a levél keltének kérdésével, és szintén közelebbi indoklás nélkül azt állítja, hogy amikor .II. Frigyes császár Olaszországba ment, hogy a lombard városok függetlenségét megtörje, IV. Béla 1237. július 5-én Zólyomból írt a pápának, ne fogja pártját a lombardoknak...¹⁶ Úgy tűnik, hogy Pauler,

¹² AUER (i.m. 64.), aki csak futólag foglalkozott a kérdéssel, azt sem tartja kizártnak, hogy a herceg békekötés céljából tartózkodott Magyarországon.

¹³ Ld. fentebb az 5. jegyzetünkben idézett műveket.

¹⁴ Ld. a 20. jegyz.

¹⁵ SZENTPÉTERY I.: Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. I. Budapest 1923–1930. 191. Nr. 622.

¹⁶ PAULER: i.m. 136.

illetve Szentpétery nézete elfogadásra talált a Magyarország történetével foglalkozó szakirodalomban.¹⁷

A levél keltezési évének meghatározásakor fontos támpontot nyújt annak ama passzusa, miszerint IV. Béla tudja, hogy Frigyes császár „a birodalom helyreállítása végett hatalmasul és szorgosan készülődik Olaszországba menni”.¹⁸ Tudnunk kell tehát azt, hogy a császár mikor készülődött Olaszországba, vagy mikor indult el oda a lombardok ellen. Tudomásunk van arról, hogy a császár 1236 júniusában Augsburgban volt, ahol összegyűjtötte haderejét a lombardiai hadjáratra, és július 24-én pedig onnan indult el seregével Olaszországba.¹⁹ A levelet múlt századi kiadója így joggal tekintette – bár indoklás nélkül – 1236. július 5-i keltűnek.²⁰ Igaz ugyan, hogy a császár 1237-ben, 1238-ban és még 1239-ben is hadat viselt Lombardia ellen, azonban nehéz elképzelni, hogy IV. Béla a szóban forgó levelében nem az első, azaz az 1236-i, hanem a következő, az 1237-i lombardiai hadjáratra való készülődésre célzott volna.

Ha mégis kétely támadna a levél 1236-i kelte ellen, még a következő körülményeket is felhozhatjuk datálásunk megerősítésére. (1) Talán nem véletlen,

¹⁷ Magyarország története I. Előzmények és magyar történet 1242-ig. Főszerk. SZÉKELY GYÖRGY. Bp. 1984. 1383. (a vonatkozó rész KRISTÓ GYULA munkája). Ld. még Árpád-kori és Anjou-kori levelek. XI–XIV. század. Sajtó alá rendezte MAKKA LÁSZLÓ és MEZEY LÁSZLÓ. Bp. 1960. 142, 329–330. (a vonatkozó rész MAKKA LÁSZLÓ munkája); R. MARSINA: Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. II. Bratislava 1987. 16, Nr. 21. STEFANO MARKUS nem hivatkozik a levélre a „Frederico II e l'Ungheria” című tanulmányában (in: Atti del Convegno internazionale di Studi Federiciani. Palermo 1952. 205–223.).

¹⁸ A levelet itt és a következőkben MAKKA LÁSZLÓ fordításában (a 17. jegyzetben i.m.) idézzük.

¹⁹ Die Regesten des Kaiserreiches unter Philipp, Otto IV, Friedrich II, Heinrich (VII), Conrad IV, Heinrich Raspe, Wilhelm und Richard. 1198–1272. Nach der Neubearbeitung und dem Nachlasse Joh. Friedrich Böhmer's neu herausgegeben und ergänzt von JULIUS FICKER und EDUARD WINKELMANN, 3Bde. (Regesta imperii V, 1–3.) Innsbruck 1881–1901. (a továbbiakban: RI.) Nr. 2174a, 2186a.

²⁰ M. HUILLARD–BRÉHOLLES: Examen des chartes de l'église Romaine, continues dans les rouleaux dits *Rouleaux de Cluny*. in: Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque impériale et autres bibliothèques. Tome XXI/2. 1865. 300, 306. Ld. még RI. nr. 11195.; E. KANTOROWICZ: Kaiser Friedrich der Zweite. Ergänzungsband. Berlin 1931. 173.; vö. Uő.: Kaiser Friedrich der Zweite. Berlin 1931³. 388. A félreértés elkerülése végett megemlítjük, hogy a sokak által hivatkozott „Examen des chartes de l'église Romaine” című kiadvány számunkra jelenleg hozzáférhetetlen, amely azonban valószínűleg az általunk idézett azonos című írásnak a különnyomata önálló lapszámozással.

hogy a magyar király a kérdéses levélben azt írja IX. Gergely pápának, hogy ne álljon a császár lombardiai vállalkozásának útjába, míg III. Henrik angol királynak az 1236. június 30-án a pápához s a vele barátságban levő kardinálisokhoz intézett levelében azt olvassuk, hogy támogatni kell a császár ügyét a lombardok ellen, akiknek arcátlanságáról az angol király felháborodva nyilatkozott.²¹ (2) IV. Béla a kérdéses levélben többek között talán azért tiltakozott a pápának a „fejedelmek hatalmába és jogaiba” való beavatkozása ellen, mert a magyar király trónraléptét követően a pápai intés ellenére is folytatta az egyházi birtokok visszavételét. A pápa ugyanis az 1236. január 16-án IV. Bélához és 25-én pedig Kálmán herceghez intézett levelében jogtalanak tartja a birtokvisszavételeket, és felszólítja a királyt az elvesztett javak visszaállítására. A pápa július 30-án ismét ír ebben az ügyben a pécsi püspöknek. 1237-ben azonban már nem kísérelt meg beavatkozni a király birtokvisszavételi politikájába.²² Így Bélának a kérdéses levélben kifejezésre juttatott szavai jobban illenek 1236-ra, mint 1237-re. (3) Ezenkívül a magyar király hézagosan ismert itineráriumának is érdemes figyelmet szentelni. IV. Béla 1237. november 10-én, 19-én és 20-án állíttatott ki okleveleket Zólyomban,²³ ami arra mutat, hogy a király ekkor erre járt. Ha a szóban forgó levél keltének elfogadnánk 1237. július 5-ét, akkor valószínűtlennek tűnne az, hogy a király 1237 júliusától egészen novemberig Zólyomban tartózkodott, és inkább azt kellene vélni, hogy Béla 1237-ben kétszer, ti. júliusban és novemberben járt arra. Ezzel szemben azonban megjegyzendő, hogy a királynak nem maradt ránk olyan zólyomi keltezésű oklevelei, amelyeknek kibocsátási ideje között egy-egy évben öt hétnél hosszabb idő telt volna el, ami nagy valószínűséggel azt jelenti, hogy ez időszakban a király Zólyomban és környékén tartózkodott, vagyis másszóval egy évben nem járt kétszer Zólyomban.²⁴

²¹ RI. Nr. 11189, 11190.

²² RÁKOS I.: IV. Béla birtokrestaurációs politikája. Szeged 1974. (=Acta Historica, 47) 13. Ld. még A. THEINER: Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia. I. Romae 1859. Nr. 262.; SZENTPÉTERY: i. m. Nr. 613.

²³ SZENTPÉTERY: i. m. Nr. 626–628.

²⁴ Ha helyes az a vélemény, miszerint IV. Béla 1269-ben állíttatva ki azokat az okleveleket, melyek a Zólyomhoz közel levő Lipscsében – évszám nélkül – július 8-án és 10-én keletkeztek, és mivel rendelkezünk a királynak 1269. október 25-én Zólyomban kelt oklevelével is, akkor ebben az évben talán kétszer is járt ezen a vidéken. A Lipscsében kelt oklevelek keltezési éve azonban vitatott. Ld. SZENTPÉTERY: i. m. Nr. 1609, 1610., 1618.

Az elmondottak alapján úgy véljük, hogy a szóban forgó levél 1236. július 5-én kelt Zólyomban. Ebből és Frigyes hercegnek az 1236. július 1-én kelt – fentebb tárgyalt – okleveléből tehát az következik, hogy IV. Béla is és Frigyes herceg is a Felvidéken tartózkodott július első napjaiban, a herceg Galgócban és a király pedig ettől körülbelül száz kilométerrel keletre, Zólyomban.²⁵ Ezt nem lehet a véletlen szeszélyének tulajdonítani. Vajon háborút viseltek egymás ellen a Felvidéken?

Stratégiai szempontból nem tulajdoníthatunk különös jelentőséget annak, hogy a király júliusban Zólyomban volt, hiszen ahogy az ott kelt számos oklevele mutatja, ez bizonyára kedvelt nyári tartózkodási helye volt, és a környéken vadászni is szokott.²⁶ Ha a herceg Magyarország ellen támadást indított volna, akkor nem valószínű, hogy a magyarok beengedték volna az ország belsejébe egészen a Vág folyóig, hanem inkább a határvidéken került volna sor az ütközetre. A herceg számára sem lehetett volna kedvező az ez irányú behatolás Ausztriából átkelve a Dunán tekintettel arra, hogy Zólyomtól nyugat felé a Vág völgyében sorakoztak Trencsén, Bolondóc, Bánya (Árkibánya), Galgóc, Szolagyőr, Sempte stb. várai.²⁷

Amint már említettük, Auer lehetségesnek tartja azt, hogy Frigyes herceg a beszedett összeget magának akarta megtartani, és július 1-e körül újabb ellenségeskedések törtek ki közte és IV. Béla között. Nézetünk szerint azonban nemcsak hadászati szempontból, hanem a későbbi fejleményekből ítélve is nehezen képzelhető el, hogy a herceg ekkor hadat viselt volna a magyar király ellen. Rogerius „Carmen miserabile” című gestájából ugyanis kiderül, hogy a herceg Béla elé ment, aki a Muhi mellett vívott csata (1241. április 11-én) után a Felvidéken át menekült Ausztria határáig, és arra kérte őt, hogy keljen át a Dunán; miután a király belépett a herceg országába, az nyomban visszakövetelt tőle egy bizonyos pénzüsszeget, amelyet a király egykor tőle kicsikart.²⁸ Ez minden bizonnyal az a pénzüsszeg, amelyet

²⁵ IV. Béla 1236. június 16-án kelt levele – amelyet Szentpétery szerint később állítottak ki a keltezőként írt időpontnál – felvidéki tárgyú (SZENTPÉTERY: i.m. Nr. 612.), így a király feltehetőleg 1236 júniusában is ezen a vidéken tartózkodott.

²⁶ Ld. MÁLYUSZ E.: Túróc megye kialakulása. Budapest 1922. 6. Amennyire IV. Béla ránk maradt okleveleinek keltezéseiből megítélhetjük, a király leggyakrabban nyáron, azután ősszel tartózkodott Zólyomban.

²⁷ MÁLYUSZ: i.m. 5.

²⁸ *Scriptores Rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum.* Ed. E. SZENTPÉTERY, Bp. 1938. Vol. II. Rogerii Carmen miserabile, cap. 23. 566. Ld. magyar fordítását Horváth János tollából: KATONA TAMÁS (szerk.): A tatárjárás emlékezete. Bp. 1981. 125.

a király 1236-ban a fegyverszünet megkötésekor kért a hercegtől, mivel tudomásunk szerint a tatárjárás előtt ez volt a legutolsó eset, hogy a király pénzt követelt tőle.²⁹ Így arra következtethetünk, hogy a kártalanítás valamikor 1236. június 29-e előtt valóban meg is történt.³⁰

Témánk szempontjából talán érdemes egy kis figyelmet szentelni a herceg és a császár között akkoriban fennálló viszonyoknak is. A herceg, aki 1235-ben már két alkalommal figyelemre sem méltatta a birodalmi gyűlés elé való idézést, az 1236 elején Haugenauban tartott császári székre sem ment el, ami miatt a császár elvesztette türelmét. 1236 tavaszán a császár minden vádat összegyűjtetett a herceg ellen, és készítettett egy részletes manifesztumot, amelyet a cseh királynak címzett levél formájában általános elterjesztésre szánt. Az 1236 júniusában Augsburgban tartott császári széken a herceget megfosztották fejedelemségeitől.³¹ Frigyes császár 1236. június 27-én Augsburgban megígérte a cseh királynak, Ekbert bambergi, Rüdiger passauai püspököknek, Otto bajor hercegnek és Ottó brandenburgi örgrófnak, hogy a beleegyezésük nélkül sem békét, sem pedig fegyverszünetet nem köt Frigyes herceggel, és hathatós segítséget nyújt a herceg és követői ellen.³² A levélgyűjteményben pedig azt olvassuk, hogy a cseh király értesíti az osztrák nemeseket hercegiük kiközösítéséről, és bejelenti azt, hogy az országot birtokolni fogja a csá-

²⁹ Általában úgy vélik, hogy itt arról a pénzüsszegekről van szó, amelyen a hercegnek békét kellett szereznie 1235-ben II. Andrástól. PAULER: i. m. 173.; HÓMAN B.: Magyar történet. A rendiség kialakulásának kora. (HÓMAN-SZEKFI: Magyar történet. II.) Budapest s.a. (1930). 139.; DIENST: i. m. 4; Magyarország története. I. i. m. 1432.

³⁰ Frigyes hercegnek vajon milyen és mikor okozott magyarországi károk miatt kellett kártalanítást fizetnie IV. Bélának? A levélgyűjteményben szó esik két várnak a herceg és híve általi ostromáról, amely nyilván II. András halála után nem sokkal később történhetett. Ezzel kapcsolatban Auer a gyűjteményben említett események időrendi sorrendbe való illesztése alapján úgy véli, hogy 1235 októberében a herceg egy új hadjáratot indított Magyarország ellen, hogy az 1235 nyarán szenvedett csorbát kiköszörölje. AUER: i.m. 59, 69–70, Nr. 8, 14. Valószínű, hogy kártalanítást mindenképp e hadművelet miatt kellett fizetnie. A IV. Bélával megkötött fegyverszünet egyike lehetett azoknak a szomszédokat békítő kísérleteknek, amelyeket a herceg kiközösítéséig 1236 első felében tett. Vö. K. BRUNNER: Zum Prozess gegen Herzog Friedrich II. von 1236. Mitteilungen des instituts für österreichische Geschichtsforschung 78 (1970) 272.

³¹ Ld. RI. Nr. 2174b; BRUNNER: i.m. 267–272; HAUSMANN: i.m. 249; LECHNER: i.m. 281.

³² RI. Nr. 2176. Ld. még HAUSMANN: i.m. 251; LECHNER: i.m. 281.

szár számára.³³ Tehát éppen akkortájt, amikor a herceg Magyarországra indult, a császár és a közte levő konfliktus igen kritikussá vált.

Mindezeket részben tudva, részben feltételezve, arra kell gondolnunk, hogy a herceg 1236. július 1-jei tartózkodása Magyarországon nem abban lelheti magyarázatát, hogy akkor hadat viselt IV. Béla ellen, hanem inkább a június 29-én lejáró fegyverszünet meghosszabbításával vagy esetleg békekötéssel kapcsolatos. Ebben az is közrejátszhatott, hogy a császár felől fenyegető veszély miatt a herceg saját védelmét akarta biztosítani.

Nehéz megválaszolni azt a kérdést, hogy Frigyes herceg milyen eredménnyel járt Magyarországon. Tekintsük most át röviden az események további menetét, amely talán némi támpontot nyújt erre vonatkozóan. A császár, aki július 24-én indult Augsburgból Olaszországba, a herceg ellenfeleire bízta az ítélet végrehajtását, de úgy látszik nekik ez nem volt túlzottan sürgős. Október lehetett, amikor a cseh király és a bajor herceg a császár utasítására behatolt Ausztriába. Stájerországba pedig a bambergi püspök és az aquiléjai patriárka tört be. Nem sokkal később – talán október végén – Frigyes herceg visszavonulásra kényszerült a hozzá hű maradt Wiener Neustadtba. A birodalmi hadaknak mégsem sikerült teljesen leverni a herceget, és ez a császárt Olaszországból Ausztriába vezette. A császár a karácsonyi ünnepeket Stájerországban töltötte, és 1237 januárjában már Bécsben találjuk őt.³⁴

Nincs tudomásunk arról, hogy IV. Béla ezekben az időkben belekeveredett volna a császár és a herceg közötti villongásokba. Ezzel kapcsolatban a halics–volhíniai évkönyv 1237 elejére vonatkozóan érdekes híradást közöl, miszerint a császár haddal ment a herceg ellen, Danyil Romanovics és fivére, Vaszilko pedig az utóbbi segítségére akart menni, de a magyar király megtiltotta nekik, és azok visszatértek hazájukba.³⁵ Ez nem áll ellentétben azzal, hogy a király a pápához 1236. július 5-én

³³ AUER: i.m. 64,77, Nr. 84. A császár, aki június 24-én indult volna el Olaszországba (RI. Nr. 2156), július 11-én azt írja Gebhard von Arnsteinnek, aki Veronában várta a császár érkezését, hogy az osztrák ügyek nem fogják visszatartani, és míg négy hadat küld Ausztriába, ő maga nagyobb sereggel vonul Olaszországba. RI. Nr. 2184.

³⁴ Az e paragrafusban említettekről részletesen ld. HUBER: i.m. 413–414; V, NOVOTNÝ: České dějiny. I/3. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. Praha 1928. 661–663; HAUSMANN: i.m. 251–253; LECHNER: i.m. 281–282. E művekben forrásokra való utalások találhatóak.

³⁵ Полное собрание русских летописей. II. Москва 1962. 776–777. oszl.; The Galician–Volynian Chronicle. An Annotated Translation by GEORGE A. PERFECTY. München 1973. 44–45; HODINKA A.: Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai. Bp. 1916. 396–397. Ennek az 1235-i híradásnak helyes időrendjére ld. М. Грушевский: Хроно-

intézett, fentebb tárgyalt levelében a császár érdekei mellett foglal állást. Nem valószínű azonban, hogy IV. Béla azért tiltotta meg Danyiléknak, hogy a herceg segítségére menjenek, mert önként akarta támogatni a császárt, akinek követői különben is adót követeltek tőle 1236 elején,³⁶ hanem inkább azért, mert sok ten-nivalója lévén országában óvakodott a mások ügyeibe való beavatkozástól. A magyar király azt gondolhatta, hogy a császár személyes fellépése a herceg ellen, jobban el fogja csendesíteni az utóbbinak a Magyarország elleni gyakori támadásait.³⁷ Tekintettel arra, hogy később, 1241 márciusában, amikor a tatárok betörték Magyarországra, IV. Béla segítséget kért és kapott Frigyes hercegtől,³⁸ akit a király az 1256. évi oklevelében az 1242. évi esemény kapcsán veszedelmes ellenségnek mond,³⁹ mégis elképzelhetőnek tartjuk, hogy 1236 közepén a hercegnek sikerült meghosszabbítania a fegyverszünetet vagy békét kötnie a királlyal, és közöttük azután egészen a tatárjárásig nem volt ellenséges viszony.

льогія подій Галицько-волинської літописи. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка, т. XLI (1901) 27, 65.

³⁶ PAULER: i.m. 131.

³⁷ Vö. Magyarország története, I. i. m. 1383.

³⁸ Rogerii Carmen miserabile, cap. 23. (Id. fentebb a 28. jegyz.). Frigyes herceg – Rogerius szerint – kevés emberrel és felkészületlenül jött Magyarországra IV. Béla kérésére. Ez bizonyára részben annak köszönhető, hogy a herceg miután megkapta a király talán 1241 márciusának közepén küldött levelét, alig volt ideje arra, hogy hadat gyűjtsön és már március végén vagy április elején meg is érkezen vele Magyarországra. A herceg március 2-án Passauban és 9-én pedig Kremsben tartózkodott. (Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger, i.m. 223–224, Nr. 380–381.). Vö. FICKER: i.m. 98; G. STRAKOSCH – GRASSMANN: Der Einfall der Mongolen in Mitteleuropa in den Jahren 1241 und 1242. Innsbruck 1893. 72; ZICHY L.: A tatárjárás Magyarországon. Pécs 1934. 37.

³⁹ Árpádkori új okmánytár. II. (Közzéteszi WENZEL GUSZTÁV.) Bp. 1873. 269. Nr. 179.; A tatárjárás emlékezete, i. m. 347.

CONTRIBUTIONS A L'HISTOIRE DES RAPPORTS
HUNGARO-AUTRICHIENS DE 1236

Dans la littérature spécialisée il n'est pas du tout évoqué que Frédéric II, prince d'Autriche et de Styrie aurait été en Hongrie au milieu de 1236. Cependant, nous avons des raisons fortes de constater cela, car une charte authentique du prince nous est restée qui fut datée le 1^{er} juillet 1236 en Hongrie („in Globitz in Vngaria iuxta aquam, que vocatur Wag“).

L'auteur attire l'attention sur la collection épistolaire autrichienne découverte il y a presque un demi-siècle, d'où il résulte que le prince avait conclu le cessez-le-feu avec le roi de Hongrie Béla IV jusqu'au 29 juin 1236 à condition que le prince réparât les dommages qu'il avait causés en Hongrie. Auer, qui avait écrit une étude détaillée sur la collection épistolaire en 1969, reconnaît que le prince avait séjourné en Hongrie le 1^{er} juillet 1236, et il croit possible qu'après l'expiration du cessez-le-feu, de nouvelles hostilités fussent éclatées entre le prince et le roi.

L'auteur examinait l'itinéraire de Béla IV, connu avec des lacunes et démontre le fait que la lettre du roi écrite le 5 juillet à Zólyom (Zvolen), mais sans année, que l'opinion dominante dans l'historiographie hongroise met à 1237, avait été écrite certainement en 1236. Donc, et le roi et le prince se trouvaient dans les premiers jours de juillet en Haute Hongrie (en Slovaquie), c'est-à-dire le prince à Galgóc (Hlohovec) près de la rivière Vág (Váh), et le roi à environ cent kilomètres de là, à Zólyom situé à l'est.

Du point de vue stratégique, nous n'attachons de l'importance ni à Zólyom, qui était un lieu de séjour favori et un domaine de chasse du roi, ni à Galgóc dans la direction duquel l'incursion d'Autriche n'était pas favorable au prince à travers le Danube. De plus, dans ces temps-là, le prince dut se préparer au danger venant de la part de l'empereur Frédéric, le roi de Hongrie était plutôt préoccupé des affaires intérieures, ainsi le cessez-le-feu pouvait être leur intérêt commun. Vu ces faits et ce que le dédommagement exigé par le roi du prince à l'occasion de la conclusion du cessez-le-feu – à en juger par l'information de Rogerius – avait eu lieu avant le 29 juin 1236, et plus tard, à l'époque de l'invasion des Mongols le roi demanda et reçut du secours au prince, il est probable que le prince séjournait en Hongrie vers le 1^{er} juillet 1236 non pas pour entrer campagne contre le roi, mais pour prolonger le cessez-le-feu, ou bien pour conclure la paix avec le roi.